

L'Arxiu Comarcal del Berguedà: l'actuació i el context

Apunts sobre el context

Abans d'entrar en consideracions pròpiament arxivístiques és necessari fer una anàlisi rapidíssima de

La comarca del Berguedà

Començarem per

El medi demogràfic i econòmic

La comarca del Berguedà té actualment té 41.488 habitants, agrupats en 31 municipis, 12 amb població inferior als 100 habitants, 13 de 100 a 500; 4 de 500 a 1000; 3 de 1000 a 2000, i sols sobrepassen aquesta xifra Avià, 2144; Bagà, 2321; Puig-reig, 4326; Gironella, 5016 i Berga, que amb 17.072 concentra el 41% de la població comarcal. L'índex d'envelliment, 220, és molt superior a la mitjana català, que és 124 (persones majors de 65 anys per cada 1.000 habitants). La concentració de serveis a la capital, malgrat alguns efectes negatius, també dona cohesió a la comarca (1). El seu històric de població és de 47.953 habitants el 1960, va davallar fins als 38.087 del 2001 i va iniciar aleshores una lenta remuntada, fins a l'actualitat. Comparativament és l'època de la història en què la població berguedana ha significat un percentatge menor respecte a la catalana, un 0,57 %. Ocupa el lloc 21 entre les 41 comarques catalanes (2).

La màquina de filar coneguda com a "berguedana" és un exponent de la puixança de la tecnologia tèxtil a la comarca des d'època molt primerenca de la industrialització.

Xavier Pedrals i
Costa
llicenciat en
història i arxiver,
director de l'Arxiu
Comarcal del
Berguedà

El Berguedà té una gran tradició industrial, del tèxtil, i minera, avui estroncades (de 15.500 treballadors els anys 1960–1969 a 2.000 aprox. en l'actualitat). El col·lapse del tèxtil i la mineria a partir dels anys 70, agreujat els 80 l'han portat a ser una comarca en reconversió, orientada sobretot al turisme i la microempresa industrial. L'agricultura ocupa un 1,1 de la població, la indústria el 31,3, la construcció el 17,3 i els serveis el 50,2. El subsector del turisme creix de forma continuada des de fa vint anys (3).

Passem ara a

El medi cultural

Relacionem sols els equipaments culturals relacionats amb els arxius: 7 biblioteques, 1 arxiu (entès no sols com a lloc de conservació, sinó de consulta amb horari regular i permanent), 2 museus i 8 col·leccions visitables, hi ha també 6 fundacions i 199 associacions culturals (entitats). La majoria d'aquestes entitats tenen caràcter estrictament local, afecten un sol municipi, i és excepcional que abastin tota la comarca, ni tan sols les de Berga tenen algun membre de fora de la ciutat. De les poques excepcions en aquest terreny és l'Àmbit de Recerques, de fort arrelament i tradició. Hi ha altres centres d'estudis locals a Bagà i a Avià, i diversos de temàtics.

A Berga, segons el Pla d'acció Cultural elaborat el 2004, l'Arxiu Comarcal i la biblioteca Ramon Vinyes són els equipaments més ben posicionats amb vista a oferir serveis culturals, també el teatre municipal i el pavelló de Suècia (sala d'actes), cal situar també el museu comarcal, avui Espai d'Interpretació de Berga. (4). A la comarca destaquen les activitats de difusió del Parc Natural Cadí-Moixeró.

L'actual edifici de l'arxiu és una reconstrucció del pavelló de Suècia a l'Exposició Universal de Barcelona del 1929.

El medi històric

La particularitat essencial de les comarques catalanes, tan diferents i alhora tan complementàries, fa que cada una tingui processos històrics diversos i que per això sigui tan difícil construir una història de Catalunya en què totes se sentin representades i actores. En aquest context el ritme històric del Berguedà ha estat de vegades molt divergent de la marxa global del país, i sobretot de les comarques de marina. En aquest brevíssim recorregut remarcarem sols les diferències: territori aïllat en la prehistòria i molt feblement poblat en època romana, va tenir una molt tardana cristianització, i conservà força pervivències paganes. Va tenir

una important petjada visigòtica. Patí una greu despol·lació amb la pesta negra, molt més greu que al conjunt del país, i encara no refeta, viu una època de particular incidència del bandolerisme i successivament el contraban. Molt pobra agrícolament, es dedica al tèxtil de la llana (pastures a muntanya), reconvertit al cotó al segle XVIII (amb primerenca, autòctona i potent industrialització). Berga va ser filipista en la guerra de Successió, però la baronia de Pinós resistí fins i tot després de la capitulació de Cardona. La comarca no va ser mai ocupada en la guerra del Francès; esdevingué majoritàriament carlina, centre d'aixecaments, de revoltes llibertàries al segle XX, de maquis. Del seu sorprenent aïllament en parla la primera carretera a Manresa, el 1864!, fins aleshores no passaven els carros, sols rècules de mules (una epopeia per a les primeres fàbriques). Una línia històrica amb força peculiaritats que en transformar-se mantenen la diferència, avui

les microempreses industrials i les cases rurals en són el signe (la meitat de les cases rurals de Catalunya en determinat moment). Poquíssims polítics d'abast nacional, 1 discutit president de la Generalitat entre 130 des de sempre, 4 consellers d'origen berguedà, 2 no residents, entre la Generalitat republicana i l'actual, 4 diputats des del restabliment del parlament... (5).

En conseqüència una petjada històrica de la qual manquen molts estudis, on hi ha molt per fer, molts documents per consultar. Documentació que reflecteix, en part, aquestes peculiaritats.

L'Arxiu Comarcal del Berguedà

L'Arxiu Comarcal del Berguedà (ACBR) va ser inaugurat el 20 de gener del 2001. Va incloure l'Arxiu Històric de la Ciutat de Berga, que actuava des del 1987, en aquells moments la consulta era molt reduïda. El dia de Sant Jordi del 1993 es va inaugurar la nova estança, en un local llogat per l'ajuntament amb aquest objectiu, temps després el local s'ampliava amb els baixos del mateixa edifici, la seva actuació mai no va poder ultrapassar l'àmbit municipal (6).

Pere Tomic va ser un historiador baganès del segle XV exponent de les circumstàncies de la comarca i el país en un moment crucial de la seva història.

La sala de consulta té 12 punts d'atenció a l'usuari i les instal·lacions adequades per accedir als fons amb comoditat.

A la resta de la comarca les demografies que hem esmentat no permeten que la majoria de municipis, que pateixen mancances d'infraestructures i de serveis, estigui en condicions d'assumir amb els paràmetres actuals la custòdia de la seva documentació històrica, i a més necessiten assessorament per la gestió de la documentació administrativa. En part ho mantenen a través del servei de Patrimoni de la Diputació. Cap no conserva fons significatius d'altres entitats, particulars, empreses... fora del mateix de l'ajuntament.

Cas a part és el de Berga, que amb 17.072 habitants, està compresa entre els municipis que han de tenir, segons la Llei 10/2001 d'arxius i documents un arxiu propi, cosa que implica, entre d'altres temes, un arxiver municipal, per la gestió dels documents que genera.

El retard en l'edificació i inauguració de l'Arxiu Comarcal, el conveni es va signar el 1983 i la inauguració va fer-se el 2001, 18 anys, va comportar la intervenció de la diputació de Barcelona a partir del 1994 ajudant als municipis petits a inventariar i racionalitzar el seu arxiu. L'acció ha continuat fins avui mateix.

Al Berguedà la vida cultural és sorprenentment rica; animada sobretot per múltiples associacions i entitats, amb el suport dels diversos ajuntaments, els regidors de cultura figuren entre les carteres locals més difícils de cobrir i alhora més complexes i ocupades, per la pressió d'una societat civil molt activa però que necessita molt del poder públic per sobreviure.

En aquest context el paper de l'Arxiu és important, ja que com a infraestructura pública actua amb les funcions que li són característiques, en alguna d'elles, considerada complementària, la seva feina té un caràcter de servei molt remarcable, ens referim sobretot a les exposicions...; de fet és el centre que al llarg de l'any en produeix i n'organitza més, amb diferència, encara que sempre siguin vinculades a materials de l'arxiu i a donacions o dipòsits, 47 exposicions de producció pròpia des del 1995, d'elles 38 com a Arxiu Comarcal, és a dir des de 2001. Són especialment notables les que s'ha dedicat a les entitats: *Penya Boletaire* (50 aniversari), *Colla Sardanista Cim d'Estela* (50), *Club d'Esquí Berguedà* (75), *Amics del Ciclisme del Berguedà* (50). A continuació hi hauria el *Parc Natural Cadí-Moixeró* i la biblioteca *Ramon Vinyes i Cluet*. L'Arxiu intenta sincronitzar al màxim amb la vida ciutadana, les festes comarcals tenen el seu reflex, exposicions, aparadors..., els aniversaris, les entitats, els personatges, els fets històrics, i sempre o gairebé sempre en

Exposició

L'Arxiu Comarcal és remarcable centre organitzador d'exposicions al Berguedà.

resulta un enriquiment del seu fons documental, i si més no la constatació de ser el custodi de la memòria col·lectiva.

La tipologia dels usuaris de l'arxiu és particular, és una mica allunyat dels grans centres d'investigació, majoritàriament centres universitaris de lletres, perquè la presència d'investigadors professionals sigui significativa, fins i tot hi acudeixen pocs estudiants universitaris. Tanmateix hi ha força usuaris de batxillerat per als treballs de recerca, erudits locals, ciutadans per gestions particulars, per aquest ordre, ocupen la sala de consulta, i naturalment també hi acudeixen les administracions que tenen la seva documentació històrica dipositada a l'arxiu.

A l'estiu i en períodes de vacances augmenta la consulta de procedència forana, ja que els usuaris disposen de més hores per acudir, tanmateix no són significatives. Les consultes són força tutelades i guiades, cosa que vol dir que és necessari un bon coneixement de la bibliografia, la història i el món cultural berguedà per poder fer aquest servei de referència, si cal s'indiquen altres arxius o una altra informació útil a la temàtica de cada investigador, coneixement en part derivat de la nostra funció de conèixer i tutelar els fons documentals de la comarca, que es posarà en pràctica en el futur, en compliment de la llei, sobretot amb una actitud de col·laboració.

D'altra banda oferim un servei especial als instituts, horari més ampli durant el curs, amb la col·laboració de l'ajuntament de Berga, per als treballs de secundària, concertats amb els professors. Presència als actes, recollida d'una còpia dels treballs de recerca, col·laboració en la publicació (vuit llibres fins ara), presència al jurats (premi Gibert). De les noves generacions de batxillers tots saben què és l'Arxiu, què fa i molts hi han estat investigant. A més es fan visites organitzades a tots els nivells d'ensenyament.

L'edifici de l'Arxiu és el pavelló de Suècia, que va representar el seu país en l'Exposició Universal de Barcelona de 1929, donat posteriorment pel govern

suec a la ciutat de Barcelona, el 1934 va ser traslladat a Berga i s'integrà a la Colònia Escolar Permanent de Noies, que l'ajuntament de Barcelona tenia a aquesta ciutat. Va ser obra de l'arquitecte suec Peder Classon. Convertida a colònia en caserna militar de 1939, va ser destruït la dècada dels setanta, el 1994 les instal·lacions militars foren cedides al municipi de Berga. El pavelló es reconstruí el 2001. Actualment a més de l'Arxiu acull les instal·lacions del Casal d'Europa del Berguedà.

L'Arxiu té 653 metres quadrats, hi caben 3.590 metres lineals de prestatgeries, moll, sala de desinsectació, de treball, saleta d'audiovisuals i saleta de reserva, despatx del director i sala de consulta, amb dotze punts, a més dels serveis. La instal·lació és suficient per a les seves funcions, molt ben dotada pel que fa a seguretat, clima, etc. Dipòsit sense entrades de claror, ventilació filtrada..., etc. En inaugurar-se va acollir 445 metres lineals de documentació i el desembre de 2008 eren ja 1.147, actualment custòdia 58 fons i 26 col·leccions, que abasten de l'any 1322 a 2000.

Aquests darrers quatre anys hem rebut des de la subdirecció general d'Arxius i Gestió Documental una molt important dotació de maquinari informàtic i altre: ordinadors, escàner, lectora de microfilms, equip de reproducció de vídeo i d'àudio, càmera digital, exposímetre, impressora, fotocopidora, TV, fax, peu de reproducció... També noves instal·lacions, i les càmeres de vigilància a la sala de consulta. I altre material complementari amb càrrec al mateix pressupost: taules d'exposició, armari d'audiovisuals, etc. En conjunt, una millora notabilíssima en dotació i en serveis que es poden oferir.

L'Arxiu és gestionat conjuntament pel Consell Comarcal del Berguedà i l'Ajuntament de la ciutat de Berga, d'acord amb l'article 33 de la Llei 10/2001 d'arxius i documents, la direcció, impuls i coordinació són exercides pel departament de Cultura i Mitjans de Comunicació. L'Arxiu fa també les funcions d'Arxiu Municipal de Berga. Les tres administracions formen part de la comissió de seguiment, junt amb el director de l'Arxiu Comarcal.

Actualment l'Arxiu té 33 instruments de descripció, de diverses categories, en funció de les demandes dels titulars i usuaris, de l'estat i la naturalesa de la documentació.

La biblioteca i hemeroteca auxiliars, amb especial atenció bibliogràfica comarcal, són molt consultades.

En aquest moment la biblioteca auxiliar de contingut local i accés públic, així com la hemeroteca són de molt servei com ho reflecteixen les consultes, hi ha 354 capçaleres de premsa periòdica comarcal i 2051 llibres d'aquesta temàtica.

Sols per donar una idea de les inversions que es realitzen recordar que des del 2007 la digitalització del fons fotogràfic Deseuras, 168.000 negatius, ha importat 55.100 euros, digitalitzar el fons de Ràdio Berga fins ara, 12.500 euros, les restauracions importen 9.500 euros i actualment la digitalització de tota la correspondència des de 1931 fins 1945, 18.000 unitats importa 5.000 euros, un any de treball per completar l'Arxiu de Carbons Pedraforca SA. El conjunt de les administracions que financen l'Arxiu sovint arriben als 100.000 euros anuals de despesa.

Davant aquest panorama no es pot parlar pròpiament de crisi als arxius comarcals, i tot i que crisi sigui el leimotiv d'aquesta jornada, sí que ha entrat en crisi una concepció d'arxius: avui els professionals tenen anys de formació, dos anys el màster d'arxivística o el cicle complet a l'escola superior d'arxivística, és més que passat el temps en què qualsevol llicenciat en història es podia atrevir amb un arxiu, un risc per a qui pren aquesta decisió. També cal assumir el repte de la nova documentació digital. Si alguna cosa està en crisi és el vell model del que ha de ser un arxiu.

L'optimització de la gestió de recursos. La implementació de la normativa ISO

L'Arxiu Comarcal del Berguedà al llarg de l'any 2008 i primers del 2009 va fer tots els passos per implementar la norma ISO:9001-2008, properament es farà ja el darrer pas per acabar el procés d'implementació. Per nosaltres la implementació de l'ISO 9001-2000, actualitzada avui en 9001-2008, és l'eix conductor de la nostra optimització i gestió de recursos per al futur. Ho considerem una fita molt important en la gestió de l'Arxiu. Amb ella hem formulat tota una sèrie d'objectius de futur de cara a l'Arxiu Comarcal del Berguedà. L'ISO és el punt d'inflexió entre la gestió feta i el projecte de millora organitzativa i funcional, una opció estratègica i de futur per a l'Arxiu que partint de l'anàlisi dels àmbits d'actuació de l'Arxiu i de la tasca realitzada fins ara, ha permès formular un manual de qualitat, delimitar uns procediments genèrics a partir de les activitats realitzades, i proposar uns objectius concrets, que en conjunt han de conduir a una millora contínua tant del servei ofert als usuaris com dels processos interns, una optimització de la gestió dels recursos disponibles.

En el manual de qualitat en què es defineix l'objectiu doble d'aconseguir una millora contínua en el desenvolupament dels seus processos interns i alhora aconseguir un increment constant del nivell de satisfacció dels usuaris.

En primer lloc hem identificat els processos sobre els quals calia actuar.

Tots ells **controlats** per **activitats** de seguiment i mesura **segons** els **criteris establerts** d'avaluació, que han de permetre fer les accions necessàries **per** obtenir els resultats planificats i la millora **continua** dels processos. Bon control de cada procediment, rastre documental del control, amb els registres necessaris per dur a terme el seguiment, i si cal la millora.

La finalitat última és oferir serveis de major qualitat als seus usuaris, administració, dipositants i donadors de fons històrics, ciutadans **implicats** en processos administratius i usuaris de l'**arxiu** en general.

S'asseguren per la direcció i el **departament** de Cultura i Mitjans de Comunicació els **recursos** necessaris per al **bon desenvolupament** de les feines **realitzades**. Començant pels **recursos** humans i les **infraestructures**.

Amb vista a la prestació de serveis hi ha una sèrie de procediments que hi estan orientats, el **bàsic** és el MP07 (Gestió de les consultes) i MP05 (Satisfacció dels usuaris), **tenen** també molta utilitat en aquest sentit: MP02 (Incidències i reclamacions), MP03 (Accions correctives i preventives). En conjunt s'aconsegueix establir nous canals de comunicació amb els usuaris: fulls de suggeriments, qüestionari de satisfacció, full de reclamacions... A més es dona un sobre de benvinguda, als usuaris nous, amb les dades bàsiques de l'Arxiu i del seu funcionament, junt amb un qüestionari de satisfacció, fulls de suggeriments i la fitxa de la primera consulta.

A part dels **processos** hi ha hagut una llarga llista de controls associats, que no generen un **procediment**, que en la majoria de casos ja es feien sense sistematitzar-los: com la difusió, les compres, control de clima, control de desinsectació i desratització, control de l'estat de conservació de la documentació, a més d'un control dels dispositius de seguiment i mesura. Simultàniament s'han repassat totes les **instal·lacions** de **seguretat** i s'ha fet un pla d'**autoprotecció**.

En conjunt **desitgem** **mantenir** l'Arxiu Comarcal del Berguedà com un servei de referència a la comarca en la preservació de la memòria, la gestió documental i l'atenció als usuaris.

En l'actualitat l'obtenció del certificat ISO 9001/2008 avala la pretensió d'oferir el millor servei possible a la societat.